

የአንቶን ዊልሄልም አሞስ ፍልስፍና /Zu Anton Wilhelm Amos Philosophie

የአንቶን ዊልሄልም አሞስ ፍልስፍና በጸረ-ዘረኝነትና በእኩልነት አመለካከቶች እንዲሁም በእድሜው ዘመን የተንሰራፋ የሁለትዮሽ የአለም እይታ በተለይም የቁሳቁስ አስፈላጊነት ላይ አፅንዖት ሰጥቷል (vgl. ብሬንትጄስ፣ 1976፣ ገጽ.46፣ ጉተማ፣ 2011፣ pp. 136-140፣ ስሚዝ፣ 2015፣ ገጽ.210-211)።

የአሞስ የአካዳሚክ ሥራ የጀመረው በ18ኛው ክፍለ ዘመን በአውሮፓ ጠቃሚ የእውቀት ማዕከል በሆነው በሃለ ዩኒቨርሲቲ ነው። ዩኒቨርሲቲው የተቀረፀው በቀደምት የእውቀት ሊቃውንት መካከል በነበረው ፉክከር ሲሆን ከእነዚህም መካከል ታዋቂው ፈላስፋ ክርስቲያን ቮልፍና የህግ ሊቅ ክርስቲያን

ቶማስዩስ/philosopher Christian Wolff and the jurist Christian Thomasius እና ፒቲስቶች/Pietists ከሁለቱም የፕሮቴስታንት የሃይማኖት ሊቃውንት አገስት ሄርማን ፍራንክ እና የአኪም ላንግ/August Hermann Francke and Joachim Lange ናቸው።

በጊዜው፣ የጥንት መገለጥ በአውሮፓ ባልሆኑ ባህሎችና ህዝቦች ላይ በአንጻራዊነት ተራማጅ እይታዎችን ያዘ። በርካታ ወኪሎቹ ከቻይናውያን ፍልስፍና ወይም ከቁርአን/Koran ጋር በትኩረት ይከታተሉ ስለነበር እነዚህን ትምህርቶች ከክርስትና ጋር ለማነጻጻር አስችለዋል። ክርስቲያን ዎልፍ/Christian Wolff በጣም አስፈላጊ ከሆኑት ስብዕናዎች አንዱ ነበር። እሱ ቁስ አካል እና አካል ዝም ብሎ እና ስቃይ የሆኑበትን ትምህርት ደግፏል። መንፈስ እና ነፍስ ደግሞ የህልውና አንቀሳቃሾችን ይወክላሉ (ብሬንትጄስ፣ 1976፣ ገጽ.36-37፣ ስሚዝ፣ 2015፣ ገጽ.210)። የቀደምት የእውቀት አራማጆች አዲስ የግዛት ህግ ለማዳበር በፕሩሺያ/Prussian ግዛት ፍላጎት ሰሩ።

ፓኢቲዝም/Pietism የፍጹማዊ ርዕዮተ ዓለም አገዛዝን በማሰራጨትና በማግዛት ረገድ ትልቅ ምስራን ይወክላል (ብሬንትጄስ፣ 1976፣ ገጽ.33-35)። በሃለ ውስጥ ያሉ የፒቲስቶች/Pietists ተግባር በፒዩሪታን ወታደራዊ ሞዴል መሠረት ጉባኤዎቻቸውን በክርስትና ሃይማኖታዊ ምግባር 'ያስተማሩ' ያሉትን መጋቢዎች ሥልጠና ማጠናከር ነበር። የፒቲስቶች/Pietist ተልእኮ በደግሞቲክ አመለካከቶች ይገለጻል። እሱም በአንድ በኩል ሰዎችን ከየትኛውም አመጣጥ እንደሚቀበል ያወጀ፣ ነገር ግን ከአርቶዶክሳዊነታቸው ምንም ዓይነት መዛባትን አልታገሙም። አሞስ በ 1727 በሃለ ዩኒቨርሲቲ ማትሪክን የተማረ ሲሆን ከመጀመሪያው ጀምሮ ወደ መጀመሪያዎቹ መገለጥ ያቀና ነበር ይህም በከፊል ዱክ አንቶን ኡልሪች ከአንዳንድ ተወካዮቻቸው ጋር በነበራቸው ግንኙነት ነው። ነገር ግን በእድገታዊ አመለካከታቸው የተነሳ አሞስ በህይወት ዘመኑ፣ እንዲሁም በአንዳንድ ወቅታዊ ትርጉሞች፣ ዎልፍ/Wolffian ተብሎም ተጠርቷል። ምንም እንኳን የፍልስፍና አቋሞቹ አንዳንድ ጊዜ ከዎልፍ ቆራጥነት ቢለያዩም (ብሬንትጄስ፣ 1976፣ ገጽ.43፣ ኤዴህ፣ 2003)። እ.ኤ.አ. በ 1729 አሞስ ክርክሩን (የሳይንሳዊ ብቃቶችን ለመመስረት የሚያገለግል የቃል ክርክር) De iure Maurorum in Europa ("በአውሮፓ ምሁሮች ህግ ላይ") በሚል ርዕስ አቀረበ።

የዚህ ሥራ ይዘት በተዘዋዋሪ ሊገመት የሚችለው በወቅቱ የዩኒቨርሲቲው ቻንሰለር/university chancellor በሰጡት አድናቆት ብቻ ስለሆነ ጽሑፉ ዛሬ አልወጣም (ብሬንትጄስ፣ 1976 ፣ ገጽ 38) - በጭራሽ ተባዝቶ ወይም ታትሞ እንደነበረ ግልፅ አይደለም ። (ጉተማ፣ 2011፣ ገጽ.134) በዲዩሬ ማውሩም አሞስ በሮማ ኢምፓየር የነበራቸውን የአፍሪካ ነገሥታት ሕጋዊ አቋም በወቅቱ በአውሮፓ ከነበሩት ጥቁር ሕዝቦች አቋም ጋር በማነፃፀር የቀድሞዎቹ የራስ ገዝ አስተዳደር ተሰጥቷቸው እንደነበር ተገምቷል። በዚህ መንገድ አሞስ ለአውሮፓ መንግስታት እንደ ተረት፣ አርአያነት፣ የአፍሪካ ህዝቦች መብትን ማጣትና ባርነት ወደ ጥንታዊነት መመለስ መካከል ያለውን መሠረታዊ ተቃርኖ አሳይቷል። በዚህ ውስጥ፣ የዘመኑ ደራሲዎች በጊዜው ከነበረው ዓለም አቀፋዊ የሃይል ግንኙነት ጋር በተያያዘ በአሞስ የተሰነዘረውን ረቂቅ ፀረ-ዘረኝነት ትችት ለይተው አውቀዋል። አሞስ ስለዚህ የወቅቱን የሊብራል አቋሞች ያሰፋ ይመስላል። እና በ17ኛው እና በ18ኛው ክፍለ ዘመን ከነበሩት እንደ ጆን ሎክ ካሉ ሌሎች ጠቃሚ ፈላስፎች በተለየ መልኩ ነጭ ያልሆኑ ሰዎችን ያቀፈ ይመስላል (ዝክ. ጉተማ፣ 2011፣ ገጽ.136) ስሚዝ፣ 2015፣ ገጽ.210-211)።

ከተሳካለት ክርክር ከአንድ አመት በኋላ፣ በ1730 አሞስ በዊትንበርግ ዩኒቨርሲቲ/University of

Wittenberg ተመዘገበ። ይህ ውሳኔ ምናልባት ከአጠቃላይ የፖለቲካ ውጥረቶችና ከቀደምት የብርሃን ዓለም ሊቃውንት/Enlightenment scholars በሃላ ዩኒቨርሲቲ ፓይቲስቶች ካደረጉት መገፋት ጋር የተያያዘ ነው። በዊተንበርግ/Wittenberg፣ አሞ በአካልና በአእምሮ መካከል ስላለው ግንኙነት የወቅቱ ማዕከላዊ ክርክሮች አካል ሆነ። በአንድ በኩል የአዕምሮንና የነፍስን አስፈላጊነት የሚያጎሉ ስታሊያውያንና በሌላኛው ሜካኒስቶች አካል እና ቁስ አካልን እንደ ማዕከላዊ ኃይሎች ያጎላሉ (ብሬንትጄስ ፣ 1976 ፣ ገጽ 41-43)።

በ1734 ያጠናቀቀው የአሞስ የመመረቂያ ጽሑፍ፣ De humanae mentis apatheia (On the Impassivity of the Human Mind)፣ ይህንን ርዕስ በተመጣጣኝ ማዕከላዊ መንገድ አቅርቧል (ብሬንትጄስ/ታለር፣ 1968፣ ገጽ.12-34)። በእሱ ውስጥ፣ አሞ ነፍስ ከሥጋ ጋር ሊሰማት እንደሚችል የዴካርት ጽንሰ ሐሳብ ተከራክሯል (ብሬንትጄስ፣ 1976፣ ገጽ.99፣ ኢዴህ፣ 2003፣ ገጽ.47፣ ስሚዝ፣ 2015፣ ገጽ.222)። እሱ ስለ ነፍስ/አእምሮ እና አካል/ነገር እጅግ በጣም ብዙ የተለያዩ አካላት እርስ በርስ የተያያዙ ነገር ግን ሙሉ ለሙሉ የተለያዩ ችሎታዎች አሏቸው (Brentjes, 1976, p.94). አሞ ቦታውን ወሰደ ነፍስ፣ ንፁህ ኢ-ቁሳዊ በመሆኗ፣ ስሜት የሚሰማት ልትሆን አትችልም እናም ስለዚህ በመከራ ወይም በደስታ እንኳን ያልተነካ መሆን አለባት (ኤዴህ፣ 2003፣ ገጽ.43፣ 49-51)። እንደ አሞስ ገለጻ፣ የስሜት ህዋሳቶች ወደ መንፈስ የሚደርሱት በአካል በኩል ብቻ ነው። የኋለኛው ግን የማወቅ ችሎታ የለውም፣ ይህ ለአእምሮ የተጠበቀ ነው፣ እሱም የሚተረጎመው በሰውነት የሚተላለፉ ማነቃቂያዎች፣ አሞስ ስለዚህ የዴካርትን ምክንያታዊነትና የስታሊያንን ትምህርት በመቃወም የበለጠ ጥምርነትና ፍቅር ንዋይ አቋም ይይዛል። ነገር ግን፣ የእሱ አመለካከት እንዲሁ ለነፍስና ለመንፈስ ምንም ትርጉም ካልሰጡ ጽንፈኛ መካኒስቶች፣ ህልውናቸውን ከገለጹ መለየት አለበት።

የአሁኑ ሥነ ጽሑፍ በአሞስ የ ሰብአዊነት/De humanae mentis ምን ያህል ጸረ-ዘረኝነት አቋሞች ምን ያህል እንደሆኑ ይከራከራሉ፣ ይህም የሰውነት እና አእምሮ ጥብቅ መለያየት ማለት የኋለኛው ከአካላዊ ባህሪያት ነፃ ሆኖ ለመዳበር ነፃ ነው (vgl. ስሚዝ፣ 2015፣ ገጽ .222-225)። ምንም እንኳን የአሞስ ፀረ-ዘረኝነት አቋም ሊታሰብ ይችላል

የእሱን አጠቃላይ ፍልስፍና ቀርጾታል፣ በዚህ አተረጓጎም ላይ አንዱ መከራከሪያ አሞስ፣ ከላይ እንደተገለጸው፣ አካልና አእምሮን ሙሉ በሙሉ አንዳቸው ከሌላው የተለዩ ሆነው አይፀልዩም (ብሬንትጄስ፣ 1976፣ ገጽ.94)። የግለሰባዊ የአእምሮ ችሎታዎች እድገት ፣ በእውቀት ፣ እና ከዚህ በተጨማሪ ከእውቀት ጋር ፣ አሞ እንደተከራከረው ፣ በመሠረቱ በባዮሎጂካዊ ዝንባሌዎችና በስሜት ህዋሳቶች እገዛ በህይወት ሂደት ውስጥ የተገኙ ልምዶች ተፅእኖ ያላቸው ይመስላል። ስለዚህም ለሰው ልጅ እኩልነት እድገት ምንም አይነት ክርክር ከምክንያታዊነት አይመጣም። በአካልና በአእምሮ መካከል ያለውን ግንኙነት በሚመለከት በአሞስ ሃሳቦች ላይ የጻፋቸው ተጨማሪ መግለጫዎች ወይም ጽሁፎች ስለሌሉ፣ ስለዚህ የመመረቂያ ጽሑፉን ሥነ ምግባራዊ-ፖለቲካዊ አንድምታዎች በተመለከተ በጣም ውስን ግምቶችን ማድረግ እንችላለን።

በ1730ዎቹ አጋማሽ ላይ ዊትንበርግን የተቆጣጠረው የሉተራን ኦርቶዶክስ የቀደምት ኢንላይንመንት አሳቢዎችን በትኩረት መታገል ጀመረ። በዚህም ምክንያት አንዳንድ ተራማጅ አስተማሪዎች ዩኒቨርሲቲውን ለቀው ወጡ። በመጨረሻም፣ አሞስ ራሱ በ1735 ወደ ሃላ ተመለሰ። በሀላ ያለው ሁኔታ በዚህ ጊዜ ለቅድመ ብርሃን ትምህርት ቤት እንደገና ተሻሽሎ ነበር፣ ይህም በዋነኛነት በበርካታ ተማሪዎችና መምህራን ተቃውሞ ነበር። እ.ኤ.አ. በ1736 አሞ በሃላ ዩኒቨርሲቲ ለማስተማር ፍቃድ ጠይቆ ስለተፈቀደለት የአሞስ ትምህርት ለቀጣዩ አመት በኮርስ ካታሎግ ውስጥ ተዘርዘሯል። ከዚያ በኋላ በ1738 አሞስ ትራክታተስ ደ አርቴ ሶብሪ እና ትክክለኛ ፊሎሶፋንዲን አሳተመ ("Tractatus on the art of sober and correct philosophising") እሱም በመጠን መጠኑ የአሞስ ዋና ስራ ተደርጎ የሚወሰደው (Brentjes/Thaler, 1968, ገጽ .60-275)።

በትራክታተስ ውስጥ፣ አሞ ስለ ፍልስፍና ተግባር አጠቃላይ ፅንሰ-ሀሳቡን ያቀርባል። እሱ ከሳይንሳዊ ሥራ ጋር በተያያዘ ፣ ግን ከሥነ ምግባራዊ እድገት ጋር በተያያዘ ፣ አሞ ስለነበረው የማመዛዘን ማዕከላዊ አስፈላጊነት በግልፅ ያሳያል ።

ሰው ከደመ ነፍስ በተጨማሪ ምክንያታዊ ወደ ሆነ ተግባር ለመምራት ውስጣዊ ጥረት እንዳለው አምኗል (ብሬንትጄስ፣ 1976፣ ገጽ.53፣ ጉተማ፣ 2011፣ ገጽ.138)። አሞ የፍልስፍና ማዕከላዊ ተግባር የሰውን ልጅ

ፍፁምነት “አእምሮንና አካልን በሚመለከት” እንደሚያበረታታና በዚህም በንድፈ ሃሳባዊ ብቻ ሳይሆን በተግባርም ውጤታማ ለህብረተሰቡ አስተዋጾ እንደሚያደርግ ይገነዘባል (ብሬንትጄስ፣ 1976፣ ገጽ.61፣ ኢዴህ፣ ዝክ. 2003፣ ገጽ.119-120፣ ኢቴ፣ 2014፣ ገጽ.96፣ ጉተማ፣ 2010፣ ገጽ 137-138)።

የአሞስ ትራክታተስ ዛሬ ካሉት ፕሮፌሰር ወይም የግል መምህርነት ጋር የሚመሳሰል ደረጃ ላይ ከደረሰበት የሐብሊቴሽን ጥናት ጋር ሊመሳሰል ይችላል። ነገር ግን፣ የጥንቶቹ የእውቀት ምሁራን ተጽዕኖ በሃላ ዩኒቨርሲቲ እንደገና እየቀነሰ ሲሄድ፣ አሞ እንደገና በ1739 ሃላን ለቆ ወጣ።

በዚህ ጊዜ ለየና እንደ አለመታደል ሆኖ፣ በተገኙት ምንጮች ምክንያት፣ እዚያ ስላደረገው የማስተማርና የምርምር እንቅስቃሴ ምንም አይነት ትክክለኛ መግለጫ መስጠት አይቻልም። አሁን ባለው ጥናት፣

በአጠቃላይ፣ ለአሞ የሕይወት ታሪክ ከፍልስፍናው የበለጠ ትኩረት መስጠቱ ይታወቃል። በዚህ መሠረት ከሥራው ጋር የበለጠ ጥልቀት ያለው ተሳትፎ በአንጻራዊነት ውስን ነው። ምንም እንኳን በቅርብ ዓመታት ውስጥ ተጨማሪ ጥናቶች በአሞ ፍልስፍና ላይ ታትመው ቢወጡም በተለይ የእሱ ትራክታተስ እውነት ነው (አፒያ፣ 2018፣ ዳውቮይስ፣ 2020፣ ማቤ፣ 2007፣ ስሚዝ፣ 2015፣ እና ሌሎችም)።

በማጠቃለያው አሞጽ የተሳካለት የአካዳሚክ ህይወቱ በተወሰኑ ደጋፊዎች ዘንድ ተቀባይነት ቢኖረውም በዋነኛነት የተካሄደው ባጋጠመው በጀርመን የዘረኝነት ሁኔታ እንደነበር ሊሰመርበት ይገባል።

በተመሳሳይ ጊዜ በስራዎቹ ውስጥ እራሱን የቻለ አቋም ማዳበር ችሏል። እሱም ቀደምት ፀረ-ዘረኝነት አስተሳሰቦች፣ በዘመኑ ከነበሩት የበለጠ እኩልነት ያለው።

ማውጫ/Bibliography

አፒያ፣ አንቶኒ (2018)፡ የሚተሳሰሩት ውሸቶች። ማንነት እንደገና ማሰብ፡ የሃይማኖት መግለጫ፣ ሀገር፣ ቀለም፣ ክፍል፣ ባህል። ለንደን

Brentjes, Burchard (1976)፡ አንቶን ዊልሄልም አሞ. ጥቁር ፈለስፋ በሃሌ. ላይፕዚግ

ብሬንትጄስ፣ ቡርቻርድ/ታላር፣ ቡርቻርድ (eds.) (1968)፡ አንቶኒየስ ጂቪሊልሙስ [ጊሊልሙስ] አሞ አፈር ከአክሲም በጋና። ተማሪ, የፍልስፍና ዶክተር, በሃሌ, ዊተንበርግ, ጄና ዩኒቨርሲቲዎች የማስተርስ ዲግሪ 1727 - 1747; ሰነዶች, ፊደሎች, ደረሰኞች. ሃሌ (ሳሌ)

ዳውቮይስ፣ ዳንኤል (2020)፡ አንቶን ዊልሄልም አሞ፡ አንድ ፍልስፍና ደ ል'impliite። ፓሪስ፡ መገኘት አፍሪካዊን።

ኢዴህ፣ ያምቪ ኢማኑኤል (2003)፡ የአሞ ፍልስፍናዊ ጽሑፎች መሠረቶች። በአሞ እና በክርስቲያን ሾልፍ መካከል ያለው ግንኙነት አንድ ሰው "ከባድ ሽልፍፈያን" ብሎ ሊጠራው የሚችለው ምንድን ነው? ምግብ፡ ስማያዊው ጉጉት.

ኢቴ፣ ኦትማር (2014)፡ አንቶን ዊልሄልም አሞ—ቋሚ አድራሻ የሌለው ፍልስፍና። በአውሮፓ እና በአፍሪካ መካከል የእውቀት ብርሃን ፍልስፍና። በርሊን፡ Kulturverlag Kadmos በርሊን.

ጉተማ፣ በቀለ (2011)፡ “አንቶን ዊልሄልም አሞ”፣ በ፡ ፖሊሎግ. ጆርናል ለባህላዊ ፍልስፍና 25፣ ገጽ 133-144።

ማቤ፣ ያኩብ ኢማኑኤል (2007)፡ ዊልሄልም አንቶን አሞ በባህል መካከል አንብቧል። Nordhausen: Verlag Traugott Bautz.

ስሚዝ፣ ጀስቲን ኢ. (2015) ተፈጥሮ፣ የሰው ተፈጥሮ እና የሰው ልዩነት። በጥንት ዘመናዊ ፍልስፍና ውስጥ ውድድር። ፕሪንስተን